כפר עולמי · יחידה 3: אי־שוויון מרחבי · חוברת קטנה

מפותח ופחות מפותח: יחסי תלות

מהדורה למורה · תשובות לשלוש הרמות: בסיסי · ז׳ רגיל · מתקדם

התשובות מופיעות ראשונות. אחריהן: מהלך שיעור מוצע, הצעות לבידול, משחקים לשיעור ופרטים לוודא.

תשובות – רמה בסיסית

חלק א׳ 1 – התאמה	תשובה
1. יחסי תלות	ג
2. מחקר ופיתוח	א
3. העברת רווחים	ד
4. עובדים זרים	ה
5. בריחת מוחות	ב

חלק א׳ 2 – השלמה	תשובה
1. מומחים שמלמדים השקיה בטפטוף	סיוע בינלאומי
2. קונים גדולים שקובעים את מחיר הכותנה	שולט ונשלט
3. מוכרים פולי קפה וקונים מכונות	סחר לא שוויוני

חלק ב׳ – שאלה	תשובה	הסבר
1. לאן חוזר רוב הכסף מהחולצה?	ב. למדינה העשירה	רוב הרווח מגיע למשרד ולחנות במדינה העשירה.
2. למה אנשים עוזבים מדינה ענייה?	א. כדי לעבוד ולהרוויח יותר	הם מחפשים עבודה ושכר טוב יותר.
3. מה מוכרות מדינות עניות בדרך כלל?	ג. קפה וכותנה	הן מוכרות בעיקר חומרי גלם ותוצרת חקלאית.
4. מה זה ״ללמד לדוג״?	ד. ללמד איך להסתדר לבד	עזרה טובה מלמדת לעמוד ברשות עצמך.
5. מה קורה כשרופאים עוזבים מדינה ענייה?	א. המדינה מפסידה את הידע שלהם	זו ״בריחת מוחות״.

נכון / לא נכון	תשובה	הסבר / תיקון
1. כל המדינות מרוויחות מהחולצה באותה מידה.	לא נכון	המדינות העשירות מרוויחות הרבה יותר.
2. עובדים שבאים מרחוק שולחים כסף למשפחות שלהם.	נכון	נכון – הכסף עוזר לבנות בתים ולשלם על לימודים.
3. מדינות עניות מוכרות קפה ביוקר וקונות מכונות בזול.	לא נכון	הן מוכרות קפה בזול וקונות מכונות ביוקר.
4. עזרה טובה מלמדת איך לעבוד טוב יותר.	נכון	נכון – למשל ללמד השקיה בטפטוף.

חלק ג׳ – שאלה	תשובה לדוגמה
1. כתבו דבר אחד שמדינה עשירה יכולה ללמד מדינה ענייה.	מדינה עשירה יכולה ללמד איך להשקות שדות בלי לבזבז מים.
2. איך לדעתכם מרגיש עובד שגר רחוק מהמשפחה שלו?	הוא מרגיש געגועים כי הוא רחוק מהילדים שלו, אבל גם גאווה כי הוא עוזר להם.

כרטיס יציאה: תלות היא… · מה זה ללמד לדוג? · שאלה שיש לי: … — מצופה תשובה קצרה שמשתמשת במושג אחד לפחות.

תשובות – רמת ז׳ רגילה

חלק א׳ 1 – התאמה	תשובה
1. יחסי תלות	ג
2. מחקר ופיתוח	ב
3. העברת רווחים	ד
4. עובדים זרים	ה
5. בריחת מוחות	ו
6. סחר לא שוויוני	א

חלק א׳ 2 – השלמה	תשובה
1. מומחים שמלמדים השקיה בטפטוף	סיוע בינלאומי
2. קונים גדולים שקובעים את מחיר הכותנה	שולט ונשלט
3. מוכרים פולי קפה וקונים מכונות	סחר לא שוויוני
4. רופאה שעוברת לעבוד במדינה עשירה	בריחת מוחות

חלק ב׳ – שאלה	תשובה	הסבר
1. מדוע מחקר ופיתוח נעשים בעיקר במדינות מפותחות?	ב. כי שם יש אוניברסיטאות, מדענים ומהנדסים	מחקר דורש ידע והשכלה גבוהה.
2. מהי ״בריחת מוחות״?	א. עזיבה של אנשים משכילים ומוכשרים את ארצם	המדינה מאבדת את הידע של מי שעזב.
3. מדוע ירידה במחיר הקפה פוגעת מאוד במדינה מסוימת?	ג. כי היא תלויה במכירת מוצר אחד	תלות במוצר אחד הופכת את הכלכלה לפגיעה.
4. מה מבטא הביטוי ״לא לתת דג אלא ללמד לדוג״?	ד. שסיוע טוב בונה יכולת לעמוד ברשות עצמך	המטרה היא עצמאות ולא תלות.
5. מה מראה העובדה שרוב הרווחים חוזרים למטה התאגיד?	א. שהרווח מתחלק לא שווה בין המדינות	הערך המוסף מתרכז במדינה המפותחת.

נכון / לא נכון	תשובה	הסבר / תיקון
1. הייצור עובר לעיתים קרובות למדינות שבהן העבודה זולה.	נכון	נכון – כך התאגיד חוסך בעלויות.
2. כסף שעובדים זרים שולחים הביתה אינו עוזר לאיש.	לא נכון	הכסף עוזר למשפחות לבנות בתים ולשלם על לימודים.
3. מדינות פחות מפותחות מוכרות בעיקר מוצרים מעובדים ומתקדמים.	לא נכון	הן מוכרות בעיקר חומרי גלם ותוצרת חקלאית.
4. סיוע יכול לכלול גם מומחים שמלמדים ידע.	נכון	נכון – למשל אגרונומים שמלמדים השקיה בטפטוף.

חלק ג׳ – שאלה	תשובה לדוגמה
1. שרטטו את ״החוט״ של חולצה וסמנו בכל תחנה: מדינה מפותחת או פחות מפותחת, ומי מרוויח.	עיצוב (מפותחת, רווח גבוה) ← גידול כותנה (פחות מפותחת, רווח נמוך) ← תפירה (פחות מפותחת, שכר נמוך) ← שיווק ומכירה (מפותחת, רווח גבוה).
2. הציגו יתרון וחיסרון של הגירת עובדים למדינה ממנה הם יוצאים.	יתרון: המשפחות מקבלות כסף שמשפר את רמת החיים. חיסרון: המדינה מאבדת עובדים ולפעמים משכילים, והילדים גדלים בלי אחד ההורים.

3. מדוע סיוע בידע עשוי להיות טוב יותר משליחת מזון בלבד?	מזון עוזר לזמן קצר, אבל ידע – למשל בהשקיה – מאפשר לגדל מזון לבד לאורך שנים, למכור עודפים ולהפסיק להיות תלויים בסיוע.

כרטיס יציאה: מי "חושב" ומי "עושה" בשרשרת החולצה? · דוגמה ליחסי שולט ונשלט: … · הסיוע הטוב ביותר לדעתי הוא… — מצופה תשובה קצרה שמשתמשת במושג אחד לפחות.

תשובות – רמה מתקדמת

חלק א' 1 – התאמה	תשובה
1. יחסי תלות	ג
2. מחקר ופיתוח	ו
3. העברת רווחים	ב
4. עובדים זרים	א
5. בריחת מוחות	ז
6. סחר לא שוויוני	ה
7. שולט ונשלט	ד
8. סיוע בינלאומי	ח

חלק א' 2 – השלמה	תשובה
1. מומחים שמלמדים השקיה בטפטוף	סיוע בינלאומי
2. קונים גדולים שקובעים את מחיר הכותנה	שולט ונשלט
3. מוכרים פולי קפה וקונים מכונות	סחר לא שוויוני
4. רופאה שעוברת לעבוד במדינה עשירה	בריחת מוחות

חלק ב' – שאלה	תשובה	הסבר
1. מה טוענת גישת התלות?	ב. שהמבנה הכלכלי העולמי משמר יחסי כוח שבהם חלק מהמדינות נשארות תלויות	היא רואה בפערים תוצאה של מבנה ויחסי כוח.
2. איזו טענה מציגה את "הצד השני" של השקעות התאגידים?	א. הן מביאות מקומות עבודה, תשתיות והעברת ידע	יש מדינות שטיפסו בשרשרת הערך בזכותן.
3. מדוע הגירת עבודה יוצרת "תלות דו-כיוונית"?	ג. כי המדינות הקולטות צריכות עובדים, ומשפחות במוצא צריכות את ההעברות	לשני הצדדים יש אינטרס בה.
4. מה הופך כלכלה הנשענת על סחורות גולמיות לפגיעה?	ד. תנודתיות במחירי הסחורות	ירידת מחיר אחת יכולה לצמצם את כל ההכנסות.
5. איזו שאלה מעורר מקרה הכפר על קיימות הסיוע?	א. מי מממן ציוד וחלקי חילוף כשהמומחים עוזבים?	סיוע בר-קיימא צריך להחזיק גם אחרי שהמסיעים הולכים.

נכון / לא נכון	תשובה	הסבר / תיקון
1. בחלק מהמדינות העברות הכספים מעובדים בחו"ל גדולות מהסיוע הבינלאומי.	נכון	נכון – הן מקור הכנסה מרכזי למשפחות רבות.
2. שלבי העיצוב והמיתוג הם הפחות רווחיים בשרשרת הערך.	לא נכון	הם השלבים עתירי הידע והרווח.
3. בריחת מוחות עלולה להחליש את מערכות הבריאות במדינות המוצא.	נכון	נכון – רופאים ואחיות שעוזבים קשה להחליף.

4. סיוע תמיד מצמצם תלות.	לא נכון	סיוע שאינו בונה יכולת עלול דווקא להגדיל תלות.

חלק ג׳ – שאלה	תשובה לדוגמה
1. כתבו טיעון ״בעד״ וטיעון ״נגד״ לטענה: ״תאגידים בינלאומיים מועילים למדינות פחות מפותחות״, ומסקנה מנומקת.	בעד: מקומות עבודה, השקעה בתשתיות והעברת ידע שאפשרו לחלק מהמדינות להתפתח. נגד: שכר נמוך, תנאי עבודה קשים והעברת רוב הרווח החוצה. מסקנה: התועלת תלויה בכללי משחק – שכר הוגן, השקעה בחינוך המקומי ודרישה להעביר ידע.
2. נתחו את מקרה הכפר: אילו גורמים הפכו את הסיוע להצלחה, ומה עלול לסכן אותה?	גורמים: ידע מתאים לתנאי המקום, שיתוף החקלאים, הכשרת מדריכים מקומיים וגישה לשוק בעיר. סיכונים: תלות בציוד ובחלקי חילוף מבחוץ, ירידת מחירים בשוק, ובצורת קשה שאין בה מים כלל.
3. השוו בין סיוע במזון לבין סיוע בידע מבחינת תלות, מהירות והשפעה לטווח ארוך.	מזון: מהיר ומציל חיים במשבר, אך עלול ליצור תלות ולפגוע בחקלאים מקומיים אם נמשך זמן רב. ידע: איטי יותר ודורש התאמה, אך בונה יכולת ומצמצם תלות לאורך זמן. נדרש שילוב לפי המצב.
אתגר: נהלו דיון כיתתי מובנה: ״האם הגירת עבודה מצמצמת את הפערים בעולם?״ חלקו לשלוש קבוצות (מדינת מוצא, מדינה קולטת, משפחת עובד). כל קבוצה מכינה שני נימוקים וראיה אחת. כתבו סיכום אישי שמכבד את כל העמדות ומציע מדיניות אחת.	מדינת מוצא: העברות כספים מחזקות משפחות, אך בריחת מוחות פוגעת בשירותים. מדינה קולטת: מילוי מחסור בעובדים, אך צורך בהגנה על זכויותיהם. משפחה: שיפור ברמת החיים לצד פרידה ממושכת. מדיניות: הסכמי עבודה זמניים עם הגנה על זכויות, ותוכניות שמחזירות ידע ומשקיעות בחינוך במדינת המוצא.

כרטיס יציאה: מה טוענת גישת התלות במשפט: … · דוגמה לתלות דו-כיוונית: … · מה הופך סיוע לבר-קיימא? — מצופה תשובה קצרה שמשתמשת במושג אחד לפחות.

מהלך שיעור מוצע (45 דקות)

פתיחה (5 דק׳): משחק "איש תלוי" על אחד המושגים באתר, על הלוח הכיתתי.

מושגים וקריאה (15 דק׳): כל תלמיד/ה בחוברת ברמה המתאימה; קוראים בזוגות ומסמנים את המושגים בקטע.

חלקים א׳–ב׳ (12 דק׳): עבודה עצמית, בדיקה בזוגות בעזרת המושגים.

חלק ג׳ או "חידון מהיר" (10 דק׳): שיחה על שאלה פתוחה אחת, או חידון כיתתי בקבוצות על הלוח.

סיום (3 דק׳): כרטיס יציאה ✂.

בידול בכיתה

- בסיסי: משפטים קצרים, מחסן מילים, משפטי פתיחה. אפשר לקרוא בקול ולעבוד בזוג.
- ז׳ רגיל: אותם מושגים, קטע ארוך יותר ושלוש שאלות חשיבה.
- מתקדם: קטע עשיר, השלמה בלי מחסן מילים, אתגר חוקרים.
- כל הרמות עובדות על אותם מושגים – כך אפשר לקיים דיון כיתתי משותף.

משחקים לשיעור באתר

חידון מהיר (גם במצב לוח כיתתי), איש תלוי, טריוויה ב־3 רמות, התאמת מושגים, זיכרון ומרוץ נכון/לא נכון: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

לוודא לפני השיעור

- ברזיל – יצרנית הקפה הגדולה בעולם
- העברות הכספים של מהגרים בעולם – מאות מיליארדי דולרים בשנה, יותר מהסיוע הרשמי
- מפעלי הרכבה מקבלים אחוזים בודדים ממחיר מוצר אלקטרוני (דוגמה ממחקרים)
- השקיה בטפטוף – פיתוח ישראלי שהתפשט לעולם
- שמות האגרונומים במקרה המקור (מאיה ויוסף) הושמטו – הדמויות בדויות

יצרה: רוית ראש בן ישי